

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Азизӣ Назирҷон Эргашзода дар мавзуи «Вазъи робитаҳои байналмилалӣ муассисаҳои таҳсилоти олии касбии шаҳри Хучанд дар солҳои 1991-2021» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик). – Хучанд, 2026. – 241 с.

Диссертатсияи мазкур ба баррасии яке аз самтҳои муҳим ва нисбатан нави таърихнигорӣ муносири тоҷик – ташаккул ва таҳаввули робитаҳои байналмилалӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии шаҳри Хучанд дар толи 30-соли соҳибистиклолӣ (1991-2021) бахшида шудааст. Сарфи назар аз мавҷудияти таҷрибаи бойи ҳамкорӣ бо донишгоҳҳои хориҷӣ ва иштирок дар барномаҳои гуногуни байналмилалӣ, то имрӯз таҳқиқоти ҳамҷонибае, ки ин равандро аз нигоҳи таърихӣ, институтсионӣ ва функционалӣ таҳлил намояд, анҷом наёфта буд. Таҳқиқоти мазкур ба пур кардани ин фосилаи илмӣ нигаронида шуда, бо истифода аз маҷмуи васеи сарчашмаҳо ва татбиқи усулҳои гуногуни таҳлили таърихӣ сурат гирифтааст.

1. Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзуи таҳқиқот ва мундариҷаи он бо самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти таърихи ватанӣ, аз ҷумла таърихи маориф, ташаккул ва рушди муассисаҳои таҳсилоти оӣ, инчунин ҳамкориҳои илмӣ-таълимӣ бо кишварҳои хориҷӣ ҳамоҳангии комил дорад. Дар заминаи таҳаввулоти пасошуравӣ ва ташаккули низоми нави маориф дар Тоҷикистон, мавзуи мазкур аз нуқтаи назари пайгирии пайдарпайии таърихӣ ва таҳлили омилҳои муассир бар рушди ҳамкориҳои байналмилалӣ аҳаммияти хосса пайдо мекунад.

Муаллиф масоили мубрами таърихро дар ҷаҳорҷӯбаи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик), ба риштаи таҳлил кашида, мавзӯро дар алоқамандӣ бо дигаргуниҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии давраи истиқлол баррасӣ намудааст. Ҳадафҳо, вазифаҳо ва сохтори кор пурра ба талаботи шиносномаи ихтисоси мазкур мувофиқат намуда, мазмуни он ба бандҳои 3.3, 3.6, 3.7 ва 3.9 ҷавобгӯ мебошад. Бо дарназардошти он ки таърихи маориф ва робитаҳои байналмилалӣ дар таърихнигорӣ тоҷик ҳанӯз пурра инъикос наёфтааст, таҳқиқоти мазкур барои пур кардани ин холигии мавҷуда ва ғанӣ гардонидани дониши илмӣ дар ин соҳа саҳми назаррас гузоштааст.

2. Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Давраи байни солҳои 1991 ва 2021 дар таърихи Тоҷикистон бо ислоҳоти амиқ дар низоми маориф, аз ҷумла таҷдиди назар ба сиёсати ҳамкориҳои байналмилалӣ, шинохта мешавад. Ин давраро метавон ҳамчун марҳалаи гузариш аз низоми анъанавии шуравӣ ба модели нави таҳсилоти озод, рақобатпазир ва ҳамгироёни ҷаҳонӣ тавсиф намуд. Хучанд ҳамчун маркази муҳимми илмӣ-фарҳангии шимоли кишвар дар ин раванд нақши барҷаста дорад, зеро ин шаҳр дорои таърихи қадимии маърифатӣ буда, дар солҳои истиқлол низ ба яке аз кутбҳои асосии таҳсилоти олии Тоҷикистон табдил ёфтааст. Бо вучуди ҷамъ шудани таҷрибаи ҳамкорӣ бо барномаҳои чун TEMPUS, ERASMUS+, DAAD ва USAID, то кунун ягон таҳқиқоти мукаммали таърихӣ, ки ба шаклҳо, заминаҳо ва натиҷаҳои ин робитаҳо дар донишгоҳҳои Хучанд бахшида шуда бошад, анҷом дода нашудааст. Мубрамии мавзӯ дар он аст, ки он ҳам барои илми таърих ва ҳам барои тақмили амалии сиёсати таҳсилотӣ аҳамият дорад. Ғайр аз ин, дар замони муосир, ки ҷаҳонишавӣ ва ҳамгироии илмӣ суръати афзоянда дорад, омӯзиши таҷрибаи минтақавии байналмилалӣ гардонидани таҳсилот метавонад барои дигар муассисаҳои олии кишвар низ ҳамчун намунаи ибрат хизмат кунад.

3. Дарҷаи таҳқиқи мавзӯ. Муаллифи диссертатсия таърихнигории мавзӯро ба таври мукаммал баррасӣ намуда, маъхазҳоро ба се гурӯҳи асосӣ – асарҳои роҳбари давлат, адабиёти давраи шуравӣ ва нашрияҳои давраи истиқлол, ҷудо кардааст. Ин таснифот имкон медиҳад, ки таҳаввули назарӣ ва методологии мавзӯ дар тури даҳсолаҳои гуногун пайгирӣ карда шавад. Таҳлили асарҳои муҳаққиқони варзидае чун С. Абдуллоев, Ғ. Ҳайдаров, А. Шарипов, Ҷ. Исомитдинов, С. Зарифзод, Ф. Пираков ва дигарон нишон медиҳад, ки то ҳол таҳқиқоти мустақиле, ки ба робитаҳои байналмилалии донишгоҳҳои Хучанд ба таври системавӣ бахшида шуда бошад, вучуд надорад. Аксари таҳқиқоти мавҷуда ё ба таърихи умумии донишгоҳҳо, ё ба ҳамкориҳои илмӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ равона шудаанд ва ҷанбаи махсуси байналмилалии фаъолияти онҳо дар сатҳи минтақавӣ то ҳол мавриди омӯзиши ҷудогона қарор нагирифтааст. Ин ҳолат зарурати анҷом додани таҳқиқоти мазкурро ба таври возеҳ асоснок мекунад ва онро ҳамчун кори пешқадам дар ин самт муаррифӣ менамояд.

4. Навгони илмӣ ва нуктаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда. Навгони илмӣ таҳқиқот дар он аст, ки он бори нахуст дар таърихнигории миллӣ раванди байналмилалӣ гардонидани муассисаҳои таҳсилоти олии як шаҳр – Хучанд дар фосилаи 30-соларо ҳамчун системаи ягона мавриди таҳлил қарор медиҳад. Ин равиш имкон медиҳад, ки на танҳо тағйироти сохторӣ, балки пайдарпайии таърихӣ ва таъсири мутақобили омилҳои гуногун дар ин раванд низ ошкор карда шавад. Муаллиф на танҳо тағйироти сохторӣ ва ҳукуқиро

пайгирӣ мекунад, балки нақши омилҳои инсонӣ, ташкилӣ ва фарҳангиро дар ин раванд низ муайян менамояд. Бар ҳилофи таҳқиқоти қаблӣ, ки бештар ба ҳамкориҳои илмӣ нигаронида шудаанд, дар ин диссертатсия таваҷҷуҳ ба сатҳи микро – фаъолияти шахсони алоҳида, кафедраҳо ва шуъбаҳо низ ба таври возеҳ зоҳир шудааст. Дар рисола бори аввал иштироки донишгоҳҳои Хучанд дар барномаҳои мухталифи байналмилалӣ ба таври муқоисавӣ таҳлил шуда, самаранокии онҳо арзёбӣ гардидааст.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшуда иборатанд аз: ташаккули робитаҳои байналмилалӣ дар натиҷаи сиёсати давлатӣ ва таъсиси шуъбаҳои махсус; афзоиши шумораи созишномаҳо аз 2 то 48 ва барқароршавии равобит бо 25 кишвар; нақши Маркази инсоншиносӣ ва лоиҳаҳои ERASMUS+ дар тақмили ихтисоси омӯзгорон; афзоиши донишҷӯёни хориҷӣ аз 44 то 761 нафар; таъсиси факултети муштараки Тоҷикистону Узбекистон бо дипломи дугона ҳамчун намунаи нави ҳамгироии минтақавӣ. Ин нуктаҳо на танҳо дастовардҳои раванди байналмилалӣ гардонидани таҳсилотро инъикос мекунанд, балки хусусияти системавӣ, устуворӣ ва дурнамои онро низ нишон медиҳанд.

5. Дарачаи асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳо. Эътимоднокии натиҷаҳои илмӣ диссертатсия бо ҷалби сарчашмаҳои муътабар, аз ҷумла санадҳои қонунгузорӣ, ҳуҷжатҳои бойгонии Вазорати маориф ва илм ва маводди ҷорӣ донишгоҳҳо, инчунин маълумоти омӯрӣ ва адабиёти илмӣ таъмин шудааст. Истифодаи усулҳои муосири таърихшиносӣ, ба мисли усулҳои муқоисавӣ, системавӣ, хронологӣ ва таҳлили мундариҷа, ба муаллиф имкон додааст, ки мавзӯро аз ҷанбаҳои гуногун баррасӣ намуда, ба ҳулосаҳои асоснок бирасад. Ҳулосаҳои дар охири ҳар боб ва дар ҷамъбасти умумӣ қор овардашуда, ба ҳадафҳои таҳқиқот пурра мувофиқанд. Қобили зикр аст, ки муаллиф бори аввал дар ин таҳқиқот маҷмуи васеи маълумоти омӯро дар бораи шумораи донишҷӯёни хориҷӣ, шартномаҳои байналмилалӣ ва иштироки устодон дар барномаҳои тақмили ихтисос ҷамъбаст ва таҳлил намудааст, ки ин ҳуди ба ҳуд як саҳми назаррас дар таърихшиносии маорифи тоҷик мебошад.

6. Арзёбии ҳар як боб ва сохтори қор. Сохтори диссертатсия аз ҷиҳати ҳаҷм ва тартиби пешниҳоди матлаб ба талаботи муқарраршуда мувофиқат мекунад. Қор аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, ҳулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад.

Муқаддима мубрамият, ҳадафҳо, вазифаҳо, объект, предмет, хронология, методология ва нағзони таҳқиқотро ба таври муқаммал инъикос мекунад. Дар ин қисм инчунин робитаи таҳқиқот бо барномаҳои илмӣ ва саҳми шахсии доғталаб ба таври возеҳ муайян шудааст.

Боби якум ба ташаккули таърихии мактабҳои олиӣ Хучанд ва нақши сохторҳои маъмурӣ дар вусъати робитаҳои байналмилалӣ бахшида шудааст.

Муаллиф таваҷҷуҳи хосса ба фаъолияти шуъбаҳои робитаҳои байналмилалӣ зоҳир намуда, нақши онҳоро дар ҳамоҳангсозии ҳамкориҳо ва ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ ба таври муфассал таҳлил кардааст. Ин боб бо маводди бойгонӣ ва ёддоштҳои шахсии роҳбарони собиқи донишгоҳҳо ғанӣ гардонида шудааст.

Боби дуюм ба таъсири робитаҳои байналмилалӣ ба рушди кадрҳо ва илм бахшида шудааст. Дар ин ҷо муаллиф барномаҳои тақмили ихтисос, иштироки олимони тоҷик дар конференсияҳои байналмилалӣ, интишори мақолаҳо дар маҷаллаҳои хориҷӣ ва таъсиси шӯроҳои диссертатсиониро мавриди таҳлил қарор додааст. Боб бо мисолҳои зиёд ва омори дақиқ ғанӣ мебошад, ки онро аз дигар бахшҳои қор фарқ мекунонад.

Боби сеюм иштироки донишгоҳҳои Хучандро дар лоиҳаҳои TEMPUS, Erasmus+, GIZ, INOCAST ва дигар барномаҳои грантӣ таҳлил намуда, инчунин ба тамоюли рушди алоқаҳои эҷодӣ-маърифатӣ, аз ҷумла иштирок дар ENACTUS/SIFE, KBH, мусобиқаҳои варзишӣ ва фестивалҳои байналмилалӣ диққат додааст. Ин боб бо маводди тасвирӣ ва намунаҳои амалӣ пурра гардида, таъсири робитаҳои байналмилалиро ба рушди шахсияти донишҷӯёни тоҷик ба таври возеҳ нишон медиҳад.

Хулоса аз 17 банди асосӣ иборат буда, ҷамъбасти умумии натиҷаҳо, хулосаҳои муаллиф ва тавсияҳои амалиро дар бар мегирад, ки барои тақмили сиёсати давлатӣ дар соҳаи робитаҳои байналмилалӣ аҳамияти калон доранд.

7. Аҳамияти илмӣ, амалӣ ва иҷтимоии таҳқиқот. Натиҷаҳои таҳқиқот барои тақмили назарияи ҳамгироии таҳсилот ва таҳлили равандҳои ҷаҳонишавии маориф дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ арзиши илмӣ доранд. Маводди рисола метавонанд дар таҳияи китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимӣ оид ба таърихи маориф ва муносибатҳои байналмилалӣ истифода шаванд. Аз ҷумла, маводди омории ҷамъбастшуда ва таснифоти даврабандӣ метавонад барои муҳаққиқони оянда дар ин самт ҳамчун заминаи бозътимод хизмат кунад. Тавсияҳои амалии пешниҳодшуда барои тақмили сиёсати давлатӣ дар самти рушди робитаҳои байналмилалӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ метавонанд самаранокии барномаҳои мавҷударо афзоиш диҳанд ва ба рушди устувори низоми таҳсилоти олии кишвар мусоидат намоянд.

8. Нашри натиҷаҳо ва мутобиқат ба талаботи комиссия. Дар мавзӯи диссертатсия 7 мақолаи илмӣ нашр шудааст, ки 3-тои онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъърифи расидаанд. Мақолаҳо мазмун ва хулосаҳои асосии таҳқиқотро ба таври кофӣ инъикос менамоянд. Ҳамчунин, натиҷаҳои таҳқиқот дар якҷанд конференсияҳои илмӣ ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ мавриди муҳокима ва тасвир қарор гирифтаанд, ки ин далели эътирофи илмӣ онҳо мебошад.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 31, 33, 34, 35 ва 37-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (қарори Ҳукумати ҚТ №267 аз 30.06.2021, бо тағйири №295 аз 26.06.2023) пурра ҷавобгӯ мебошад.

Мундариҷаи автореферат ва нашрияҳои илмӣ муаллиф дар маҷмӯъ мазмунӣ асосии таҳқиқот, ҷанбаҳои навоваронаи он ва хулосаҳои муҳимтаринро ба таври пурра ва дақиқ инъикос намудаанд. Дар ин маводҳо ҳам мубрамияти мавзӯ ва ҳам натиҷаҳои бадастомада дар сатҳи зарурӣ баён гардидаанд. Мақолаҳои илмӣ, ки дар маҷаллаҳои тақризшаванда нашр шудаанд, дорои ҷанбаҳои асосии назарӣ ва амалии таҳқиқот буда, ба онҳо ҳамчун матнӣ муътамади илмӣ таъя кардан мумкин аст.

9. Эродҳо ва камбудии диссертатсия. Бо вучуди баҳои мусбати умумӣ, дар рисола баъзе нуқсонҳои илмӣ ва техникӣ ба назар мерасанд:

1. Дар диссертатсия бештар ба ҷанбаҳои дохилии донишгоҳҳо, аз қабili фаъолияти шуъбаҳо ва иштироки устодон, диққат дода шудааст. Таъсири омилҳои сиёсати хориҷии кишвар, тағйироти геополитикӣ ва вазъи иқтисодии ҷаҳонӣ ба рушди робитаҳои байналмилалӣ дар сатҳи зарурӣ таҳлил нашудааст. Дар ҳоле ки таҳримҳо, тағйири авлавиятҳои сиёсии давлатҳо ва бӯҳрони молиявии солҳои 2008 ва 2014-2015 бешубҳа ба самт ва шиддати ҳамкориҳо таъсир расонидаанд.

2. Дар диссертатсия асосан ба ҳамкориҳо бо Русия, Аврупо ва ИМА таваҷҷуҳ шудааст. Аммо робитаҳои донишгоҳҳои Хучанд бо кишварҳои Осиёи Ҷанубу Шарқӣ, Хитой, Ҳиндустон ва кишварҳои Шарқи Наздик хеле камтар мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Дар ҳоле ки дар солҳои охир ин самтҳо аҳаммияти рӯзафзун пайдо кардаанд.

3. Дар боби сеюм муаллиф ҳаҷми маблағҳои ҷалбшударо зикр мекунад, аммо самаранокии иқтисодии ин маблағгузорӣ – чи тавре ки он ба рушди инфрасохтор, баланд шудани сифати таълим, афзоиши шумораи хатмкунандагон ва ҷойгиршавии онҳо дар бозори меҳнат таъсир кардааст, ба таври қаноатбахш таҳлил нашудааст.

4. Дар матн истилоҳоти зиёди хориҷӣ ва номҳои барномаҳо ба забони тоҷикӣ тарҷума нашудаанд, ки хониш ва фаҳмиши матнро барои доираи васеи хонандагони тоҷикзабон то андозае душвор месозад. Ин норасоӣ бештар дар боби сеюм ба назар мерасад.

5. Дар баъзе ҷойҳо, махсусан дар боби дуюм ва сеюм, муаллиф матолиби ҳудро бо такрор баён кардааст, ки метавонист бо таҳрири дақиқтар ва мухтасар намудани онҳо пешгирӣ шавад. Ин ба сифати умумии матн таъсир мерасонад, ҳарчанд ба арзиши илмӣ он зарари ҷиддӣ намерасонад.

6. Хулосаи бобҳо мукамал набуда, бояд дар интиҳои ҳар як зербоб пешниҳодҳои муаллиф роҷеъ ба масъалаи таҳқиқ ҷой медошт, вале чунин ба назар намерасад.

Эродҳо ва камбудии зикршуда, дар маҷмӯъ, ба арзиши умумии илмӣ диссертатсия таъсири ҷиддӣ надоранд ва онро ҳамчун як таҳқиқоти пурра ва босифат арзёбӣ намуданро монёӣ намешаванд.

Хулоса, диссертатсияи Азизӣ Назирҷон Эргашзода дар мавзӯи «Вазъи робитаҳои байналмилалӣ муассисаҳои таҳсилоти олии касбии шаҳри Хучанд дар солҳои 1991-2021» таҳқиқоти мукаммали илмӣ буда, дар он масъалаҳои муҳими таърихи рушди маориф, ҳамгироии он ба низоми ҷаҳонӣ ва нақши робитаҳои байналмилалӣ дар ин раванд ба таври муътамад ва амиқ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Таҳқиқот дорои навоарӣ, асоснокии илмӣ ва аҳамияти амалӣ буда, барои таърихнигории муосири Тоҷикистон саҳми арзанда мебошад.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (қарори Ҳукумати ҚТ №267 аз 30.06.2021, бо тағйири №295 аз 26.06.2023) мувофиқат мекунад. Бо назардошти сатҳи баланди илмӣ, навоарӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии кор, ҳаҷм ва сохтори мукаммали он, инчунин саҳми шахсии муаллиф, диссертатсия ба Шурои диссертатсионӣ пешниҳод карда мешавад, ки Азизӣ Назирҷон Эргашзода барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ (таърихи халқи тоҷик) сазовор доништа шавад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои таърих,
дотсенти кафедраи таърихи халқи тоҷики
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

 Салимзода М.Ҳ.

Суроғаи муассиса:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Тел.: (+992 37) 221-78-11
E-mail: info@tnu.tj

Имзои дотсент Салимзода М.Ҳ.-ро тасдиқ мекунам:
Сардори раёсати кадрҳо ва қорҳои махсуси
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Шодихонзода Э.Ш.